

Eskimiş İnsana Yaşam Alanı Yaratmak *"YENİ HAYAT"*

«Yavaş yavaş ölüyor kitap... Tarihi insanların yarattığını ve bundan sonraki tarihimizi de insanların yaratabileceğini bizlere öğreten kitap...» diyordu Ferid Edgü, aydından öğrencisine değin hiç kimsenin okumadığını dile getirdiği yazısında dokuz yıl kadar önce!.. Ve, O'ndan 3 yıl kadar sonra Zehra İpşiroğlu, Ferid Edgü'nün iki yazısıyla yaptığı küçük bir deneyde öğrencilerin değerlendirmelerini, a) okuma alışkanlığının olamaması; b) yazınla gerçek arasındaki bağlantının kurulamaması - gerçeklere eleştirel açıdan bakamama; c) bağımlı düşünme d) şovenizm ya da övülme kompleksi başlıkları altında topluyordu (İpşiroğlu, 1989). Aradan yıllar ve yıllar geçip de *Yeni Hayat* rüzgarları esmeye başladığında İpşiroğlu'nun yüzdeleri daha geniş bir çerçevede anlam kazandı kuşkusuz ki.

Edebiyat dünyamızın, Dünya edebiyatının klasiklerinin bir anlamda tekrarı, bir anlamdaysa tekrarları açma çabaları olarak değerlendirebileceğimiz tüm çeşitlemelerinin dışında, günceli tanımlamada, somutun soyutlanması noktasında ulaşılan en üst sınır *Yeni Hayat* (Pamuk, 1995) oldu kuşkusuz ki. Ve sonuçta yazarı, «istediğimi anlatamadım» demek zorunda kaldı kaçınılmaz olarak.

Yeni Hayat'ın sanırım en büyük talihsizliği "popülerize" oluşuydu; ancak bundan daha büyük talihsizliği ise (yazarının bunu ne kadar doğal karşıladığını/karşılıyacağını bilemem ama) hiç bir yere "ait" olmayıştı. Popülerize olmak ve hiç bir yere ait olmamak ; sanırım yaşadığımız şu günlerde işlenebilecek en büyük iki suç!...

Genelde son onbeş, özelde ise 90'lı yılların "tarihi" olarak nitelendirilmeye aslında son derece açık olan *Yeni Hayat*'ın, "reklam" edilmesi (bir yanda kitabın dağılımını/satışını sağlarken diğer yandan) büyük tepki çekti; tekeller kapitalizmin sanatı meta olarak görüşü tekerlemesi bir kez daha yenilendi; küçük burjuvazinin "uçukluğu" vs. tekrarlandı da tekrarlandı bitip tükenmeden; yazarı, "para kazanmak" suçunu işlemekle yargılandı durmaksızın. Ve bu arada okumaz yazarlar, otobüs kazaları ile trafik kazalarının paraleliği noktasında büyük buluşlar yaptılar, satış acentalarından yola çıkarak, kentlerin kasabaların tekdüzeleştiğini, monotonlaştığını farkediverdiler birden; ve sonuçta "Canan"dan hareketle "aşk"ı bir kez daha keşfettiler, ölüm ve yaşamdan duydukları korkuyla!... (Elbette burada *Yeni Hayat*'ın yazarının, okumaz yazarların U. Eco'nun *Güllün Adı* üstüne yaptığı açıklamayı (Eco, 1991) okumadıklarını bilerek (ve aynı yöntemle) yaptığı açıklamanın (Pamuk, 1994) önemli rolü de olmadı değil!).

Bu arada *Yeni Hayat*'ın yazarı, «Kürt halkının demokratik hakları» gibi (tehlikeli) sözler sarfetmeye başlayınca birden bire hem reklamlar kesidildi hem de saldırılar; ama saldıranlardan hiç kimse «Kürtlerin demokratik hakları» sözlerinin de ardında yer almadı bu arada. Anılan sözcüklerin ardından (Kürt olmayan ve Kürtler'in demokratik haklarına inanan) bir arkadaşımın «ne önemi var? bunları daha önce söylememişti!...» sözleri bu noktada bir çok şeyi açıklıyor aslında (ait olduğu(!) yerlerle kendini sınırlayan bir düşün dünyası acaba ne kadar üretken olabilir sorusunun cevabı değil mi aslında bu?).

Yeni Hayat hiç bir yere ait değildi; çünkü herkes bir şekilde kendisine "mal etmeye" kalkıştı; okunduktan sonra "hayat değiştiren" kitabın "hangisi" olduğu bile sorulmadı/sorgulanmadı. Çünkü, toplumumuz "alaylı usulüyle" (değil kitap) her hangi bir şey

okumaya gereksinim duymadan yaşamını her an o kadar çok değiştiriyordu ki, kitap okuyarak hayatın değişmesi ulaşılmaz bir "düş" idi; ve bu "düş"ün en büyük düşmanı "mektepli usulüyle" hayatını değiştirmek isteyenler olmuştur bu nedenle. Ve sadece «*Bir gün bir kitap okudum ve bütün hayatım değişti*» cümlesi bile, kendini hapsediği sırca köşkte beyaz atlı prensini bekleyen "prenselerin", yeldeğirmenlerinde düşman şövalyeleri gören "Don Kişot"ların, rüyalarını "Zetina dikiş makinası" ile zenginleştirenlerin vb.nin "hayatının değiştiğinin kanıtı" olarak önce üzerine atlanan bir yem, sonrada eli yananların gösterdiği refleksle tanımlanabilececek bir "kaçış"la karşılandı.

Aslında, yazarının dışında kimsenin tam olarak bilemeyeceği tanımlamaları, belki de anlatmak istediğinin çok dışında benim için sadece son 15 yılın "tarihi" değil, tarihçilere yapılmış en ciddi eleştiri oldu *Yeni Hayat*'ta. Neden olmasın ki; neden birbirinin aynı kentler kasabalar, aslında insanların kafalarının içindeki aynı düşünceleri anlatmasın, köylerde kasabalarda değil ama beyinlerde tekdüzeleşildiğini tanımlamasın ki; ve bu tek düze beyinlerdeki benzer düşüncelerin cemaatlerini taşırken tokuşan otobüsler, gerçekte birbirlerini "yok" etmeye çalışan ideolojileri temsil etmesin ki; neden otobüsler günlük yaşamın parçası olan trafik kazaları yerine, içindeki yolcularıyla "cemaatlerini" taşıyan ideolojiler olmasın ki; bir ölünün cebinden alınan cüzdanın içindeki paralar neden "bilgi" olmasın ki gerçekte; ya da paraların bitmek üzere olduğu Güdül'ün İkbal Oteli, neden Sivas'ın Madımak'ı olmasın ki, bilginin ateşe atıldığı? İspirtoyla ıslak bildiri, itfaiye aracı yangın çıkan kasabasıyla ve diğerleriyle, neden "ölümün kutsanmadan" yazıldığı tek Sivas öyküsü olmasın *Yeni Hayat*'ta?

Ya da Rıfki amcanın çizdiği ilk maceralar neden toplumumuzun "Red Kit ve Daltonlar" mantalitesini tanımlamasın ki? Sonrasında ise yazdığı "Yeni Hayat", geleneksel toplum yapısının direnmesini; Dr. Narin'in ruhları koruyamayacağını anlayınca teröre dönüştürdüğü!.. Ve niçin gelenekselin "Dünyası", «...*Matbaadan çıkmış bütün kitaplar, hepsi bizim zamanımızın, bizim hayatımızın düşmanıdır...*» cümleleriyle özetlenmiş olmasın? Ve devamındaki cümlelerde neden "teknolojisini alalım, gerisi bizi ilgilendirmez" mantalitesinin çözümlenmesi yapılmış olmasın gerçekte?

Acaba Viranbağ'da kitabı noktasına, virgülüne kadar yeniden yazan maktül ile katili aynı kişi olabilir mi; "tekrarın tekrarını yapan yazarlığı" öldürerek yeni bir "yazar" yaratmak isteyen maktül/katil mi söz konusu aslında acaba? Sonrasında "Yeni Hayat"ını önce "anılarında" arayan, sonra "yaşamla bütünleştiren, "trenler/geleneksel ile otobüs/güncel "savaşımı" böylelikle algılayan; savaşı kazanan otobüslerin, oluşturduğu kasabalarda, kentlerde, tekdüzeleştirdiği beyinlerle birlikte yaşamı da tekdüzeleştirdiğini fark eden!..

Son otobüs yolculuğunda, artık yaşadığı gerçeği gören ve kabul eden, "kendini de öldürmek zorunda kalan" yazar, acaba sadece bir roman mı yazdı, yoksa üzerinde iyi düşünülmesi gereken bir "Tarih" ya da "Sosyoloji El Kitabı" mı?

Bu noktada düşünebildiğim tek şey üzüntü duyulması gerekliliği; genelde çok bilinen bir örneklemeyle, Altamira'dan bu güne aktarılan bilgi mirasından toplumsal yapımızın ulaşabildiği soyutlama gücünün, aslında "bilim mantalitesinin" öncülü olması gereken (genelde) "Aydın" (özelde ise Edebiyat) kavramında tıkanmış kalmış olması (belki edebiyatçılar için sevindirici olabilir ama), sadece üzüntü verici. Bu noktada *Yeni Hayat*'ın, *Hoca Efendinin Sandukası*'ndan çıkan "hiç bir şey" olduğunu düşünebiliriz rahatlıkla (Kongar, 1990); bu hemen ilk akla gelen rahat çözümlenmenin dışında üzerinde biraz daha düşünülmesi gereken, *Yeni Hayat*'ta okunan ve hayat değiştiren kitabın yazarının "Hoca Efendi" olup olmadığı belkide; kimbilir?

Elbette ki bütün bunlar son derece saçma olabilir!.. *Yeni Hayat*, yukarda yazmış olmak için yazdıklarımızla uzaktan yakından hiç ilgisi olmayan, yazarının sözleriyle (Pamuk,

1994) her yönü anlaşılmış bir kitap da olabilir elbette. Bunun çok önemi olduğunu sanmıyorum; asıl önemli olan, *Yeni Hayat* üzerine yazılmış/söylenmiş olanların hemen hepsinin, yazarın sözleriyle bütünleşmesi, hiç kimsenin (bütün diğer söylediklerinde/yazdıklarında olduğu gibi!...) "saçmalamaması".

Ancak yine de *Gülü'n Adı*'ndan *Yeni Hayat*'a uzanan yolda *Hoca Efendinin Sandukası* yer almasaydı keşke demek geliyor içimden; «*Türkiye Cumhuriyeti'nin ırk, din, dil, mezhep, milliyet farkı gözetmeksizin 'vatandaşlık bağı' ile tüm yurttaşlarını eşit ve özgür bir yapıda bütünleştirdiği 1990'lı yıllarda yaşanan sorunlar, tarihte insanlığın geçirmiş olduğu bütün bu aşamaların bir tortusudur*» (Kongar, 1994) cümlelerini okuduktan sonra. Konularında uzman bilim adamlarının edebiyatçılara atlama taşı görevinden feragat ettiği, (Asimov örneklemesinde olduğu gibi, edebiyata uzmanlık alanlarında) özgün yapıtlar vererek (sadece edebiyat değil, diğer alanlarda da) aydınlara lokomotiflik görevi görebileceği zamanların da olabileceğini (düşlemiyor ama) düşünüyorum; *Yeni Hayat*'ın «*İnsanların çoğu aslında ne yeni bir hayat isterler, ne de yeni bir dünya. Bu yüzden kitabın yazarını öldürdüler*» sözlerine rağmen!...

Çünkü, «*Geride kalacak olan yalnızca kitaptır. Yazılmış sözcüklerdir. Ve "O" olmadan hiçbir şey olmaz*» [F. Edgü]

KISALTMALAR ve KAYNAKÇA

Eco, 1991: Eco, Umberto, *Gülü'n Adı*, çev.: Şadan Karadeniz, 5. bs. İst.: Can Yay., 1991. 606 S.

İpşiroğlu, 1989: İpşiroğlu, Zehra, *Düşünmeyi Öğrenme ve Öğretme*, 2. bs. İst.: Afa Yay., 1989. 99 S.

Kongar, 1990: Kongar, Emre, *Hoca Efendinin Sandukası*, 4. bs. 1st.: Remzi Kitabevi, 1990. 166 S.

Kongar, 1994: Kongar Emre, "Sivas Olayının Ardındaki Sosyolojik Gerçekler" *Sivas Kitabı : Bir Topluöldürümün Öyküsü*, Yay., Haz., Atila Aşut, 2. bs. İst.: Edebiyatçılar Derneği, 1994. 583 S.

Pamuk, 1994: "Orhan Pamuk, hayattaki ve Yeni Hayat'taki bayi toplantılarını anlattı" *Dünya Kitap*, 4 (1994) 37, s.10-11.

Pamuk, 1995: Pamuk, Orhan, *Yeni Hayat*, 45-46. bs. İst.: İletişim Yay., 1995. 275 S.

Kitap Gazetesi, (Aralık 1995) 51, ss. 42-43.